

**PRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR"
ASARIDAGI ANTROPONIMLAR TAHLILI****Sottorova Nilufar Tura qizi**

Osiyo texnologiyalar universiteti 1-bosqich magistranti

nilufarsottorova94@gmail.com

Badiiy adabiyotda antroponimlar muhim onomastik birlik sifatida asarning mazmuni va g'oyasini ochishda xizmat qiladi. Primqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romanida shaxs nomlari nafaqat qahramonlarni nomlash, balki tarixiy muhitni tiklash va obrazlarning ichki mohiyatini ochib berish vazifasini bajaradi. "Yulduzli tunlar" romanidagi antroponimlarning qo'llanilishi asarning badiiy, tarixiy va estetik qiymatini belgilovchi muhim unsurlardan biridir. "Yulduzli tunlar" asaridagi antroponimlarni o'rganish orqali kitobxonlarga asar haqida yanayam ko'proq ma'lumot beriladi, ilm egalari, adabiyotshunoslarning ham bu asarni o'rganishi uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Romanda ko'plab tarixiy shaxs nomlari keltiriladi. Masalan, Zahiriddin Muhammad Bobur, Umarshayx Mirzo, Qutlug' Nigorxonim, Shayboniyxon. Bu ismlarning vazifalari tarixiylikni ta'minlash: asar real tarixga asoslanganligini ko'rsatadi. Shu o'rinda asardan olingan parchaga e'tibor beramiz: Shu payt masjid tomondan azon tovushi eshitildi. Choy ichayotgan Xonzoda begim shoshilib piyolasini dasturxonga qo'ydi. Umarshayx mirzo xotinlariga bir-bir qarab, dedi:

- Mo'ysafidlar "to'rt muchang sog' bo'lsin", deb duo qilurlar. Fotima Sulton, Qutlug' Nigor xonim, Qorako'z begim, farzandlarimiz Xonzoda begim, Jahongir mirzo - har biringiz oilamizning aziz bir muchasisiz. Istaymizki, bu mushkul vaziyatda hamma muchalarimiz butun bo'lsin, bir-birlariga mehr-u shafqat ko'rsatsin. Ilik o'z o'rnida aziz. Ko'z o'z o'rnida mo'tabar. Agar ko'z bilan ilik bir-biriga nizo qilsa, bundan har ikkisi jabr ko'rur. [1.1]

Parchadan ko'rinib turganidek tarixiy antroponimlar asarni ishonarli va ta'sirchan qilib ko'rsatadi va kitobxonni bevosita o'sha davr jonli muhitiga yetaklaydi. Yoki mana bu o'ringa e'tibor qaratamiz: Xonzoda begimni Samarqand podshosining o'g'li Boysunqur mirzoga so'ratgan edilar. Lekin Umarshayx mirzo bunga rozi bo'lmagan edi. Mana endi agar juda do'ppi tor kelsa, balki u qizini podshoh akasining o'g'liga berib, shu yo'l bilan urushni yarashga aylantirar?...[1.2] Bu parcha ham asardan olingan bo'lib, ishonchlilikni oshiradi, o'quvchi voqealarni haqiqatga yaqin qabul qiladi. Ba'zi antroponimlar tarkibida unvon, mansab, nisbat yoki ijtimoiy belgilar mavjud. Bular: mirzo, shahzoda, amirzoda, xon va bek kabi qo'shimchalar.

Bir to'p otliqlar mashqni chinor soyasida turib kuzatmoqda edilar. Qora otliq Mazidbek nishonga birinchi bo'lib yaqinlashdi. U Boburning bek atkasi edi. [1.3] Shu o'rindagi Bek atka so'zi hali balog'atga yetmagan mirzolarga homiylik qilish uchun podshoh tomonidan tayin etiladigan mas'ul bek. Demak "Bek atka" so'zi ham bir unvon hisoblanar ekan. Azon aytiladigan payt o'tib boryapti. Arkdan tashqaridagi masjidning imomi koshinlik minorga chiqib, bakavulning ishorasini sabrsizlik bilan kutyapti.... Ushbu jumladagi "bakavul" so'zi podshoh oshxonasining javobgar xodimi degan ma'noni berar ekan. Demak, bu ham bir unvor hisoblanar ekan. Bular qahramonning ijtimoiy mavqeyini ko'rsatadi. Tarixiy titul va lavozimlarni ifodalaydi.

Bundan tashqari, milliy va hududiy xususiyatlarni ifodalovchi nomlar ham mavjud bo'lib, romandagi antroponimlar turli xalqlarga xos bo'lib, geografik kenglikni ko'rsatadi. Turk, mo'g'ul, fors-tojik ismlari shular jumlasidandir. Islomiy nomlanish an'analari ham uchraydi. Masalan, Muhammad, Ahmad, Ali. Bu antroponimlar turli madaniyatlar kesishmasini ko'rsatadi. Bobur davrining ko'p millatli muhitini aks ettiradi. - Bundan o'n yilcha avval Bobur Hirotga ikkinchi marta borganida Xondamirga "Vaqoi" dan o'qib bergan bobning uslubi mavlononi xiyol taajjubga solgan edi....Chunki otasi Mirxond Xondamirni yoshlikdan boshqacha e'tiqodlar bilan tarbiyalab

o'stirgan edi. Ushbu parchadagi tarixiy shaxlar va tarixiy asar nomi ham asarning tarixiy haqiqatga asoslanganligining belgisi hisoblanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, asarda qo'llangan antroponimlarning barchasi o'z vazifasiga ega, kitobxonni bevosita o'rta asrlar tarixi, madaniyati, siyosiy va ijtimoiy hayoti bilan tanishtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Begmatov E. O'zbek onomastikasi asoslari. Toshkent: Fan. 2010.
2. Nurmonov A, Mahmudov N. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Toshkent: Fan va texnologiya. 2012.
3. Sodiqov Q. Tarix va badiiy tafakkur. Toshkent: Akademnashr. 2016.
4. Qodirov P. Yulduzli tunlar. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2019. 8-12-452-b.
5. Bobur Z.M. Boburnoma. Toshkent: Yangi asr avlodi. 2018.